

Kentleşme Sürecinde Dini Hayat: Başakşehir Örneđi¹

İdris AYDIN²

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, kentleşme süreci ile dinî hayat arasındaki ilişkiyi incelemektir. Sosyolojik anlamda kentleşme, sanayi devrimi ile eşzamanlı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern sanayi toplumunu karakterize eden dinamiklerden biri olan kentleşme; geleneksel toplum yapısını, kültürünü, toplumsal organizasyonunu, yerleşik değerleri ve normları köklü değişim süreçleri ile karşı karşıya bırakmaktadır. Din, tarihin ilk zamanlarından itibaren varlığı kabul edilen ve toplumsal hayatta sosyal kontrol işlevi de bulunan sosyolojik bir kurumdur. Kentleşme süreci ile dinî hayat arasındaki ilişkinin varlığı ve yönü bu araştırmanın ana temasını oluşturmaktadır. Kentleşme sürecinde dinî hayat, İstanbul'un Başakşehir ilçesinde; demografik, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değişkenlerle dini tecrübenin ifade şekilleri olan teorik, pratik ve sosyal boyutları arasındaki ilişki ele alınarak incelenmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemi ve anket tekniği kullanılmıştır. Anketler SSPS 22 programına girilerek kodlanmıştır. Ortaya çıkan sonuca göre İstanbul'un değişik semtlerinde ikamet eden ve 1990'lı yıllar itibariyle orta ve üst sınıflara dâhil olan muhafazakâr ve dindar kitlelerin, buldukları mekânları terk ederek; sakin, temiz ve yeşil alanları bulunan, aynı zamanda öz dışlanmaya imkân sunan bir uydu kent olan Başakşehir'e yerleştikleri görülmüştür. Başakşehir özelindeki bu durumun kentleşme ve dinî hayat değişkenleri arasındaki muhtemel sonuçları etkilediği ve bazı sonuçların bu çerçevede ortaya çıktığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kent, Kentleşme, Din, Dinî hayat

Religious Life during the Urbanization on the example of Basaksehir Case

Abstract

The main purpose of this study is to examine the relationship between urbanization and religious life. In sociological sense, urbanization emerges as a synchronous phenomenon with industrial revolution. Urbanization is one of the dynamics that characterizes modern industrial society, exposes traditional society structure, culture, social organization, permanent values and norms to radical change processes. Religion is a sociological institution the existence of which has been accepted since the beginning of history and has controlling function in the social life. The existence and orientation of the relationship between urbanization and religious life is the theme of this research. Religious life in the urbanization process of İstanbul's Başakşehir district was reviewed by taking into account the theoretical, practical and social dimensions which are the expression of religious experience with the socio-cultural and socio-economic variables. The direct observation method and survey technique were used in the research. The questionnaires were coded by entering in SSPS 22 program. According to the result, the conservative people belonging to middle and upper classes and religious people inhabited different districts of İstanbul in the 1990s abandoned their home districts and moved to Başakşehir which was calm, clean and the city of green areas. The results of urbanization and changes took place in religious life in Başakşehir has been evaluated in this framework.

Key Words: City, Urbanization, Religion, Religious life

Atıf İçin / Please Cite As:

Aydın, İ. (2020). Kentleşme sürecinde dini hayat: Başakşehir örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 637-647.

Geliş Tarihi / Received Date: 07.02.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date: 24.09.2019

¹ Bu çalışma doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. - İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, idrisaydintr@gmail.com - ORCID: 0000-0002-3258-6718

Giriş

Sanayi toplumunun doğuşuyla birlikte mekânda radikal dönüşümler ve farklılaşmalar meydana gelmiştir. Bu dönüşüm ve farklılaşmalar ekonomi, sosyoloji, coğrafya ve planlama disiplinleri tarafından ortak bir kavram olan kentleşme ile tanımlanmıştır (Kurtuluş, 2013, s. 177). Sanayi toplumunun kendisini mekânda kurması sürecinde büyük dönüşümler yaşanmıştır. Kapitalizmin ikinci raundu olarak kabul edilen sosyal refah devleti anlayışı ile İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1970'li yıllara kadar süren sosyal refah devleti politikaları neticesinde mekânda büyük kamusal yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle 1950'li yıllardan itibaren hem gelişmiş sanayi ülkelerinin metropoliten alanlarında hem de geç kapitalistleşen, kentleşmesi sanayiden çok tarımdan kopuş yaşayan ve kentsel hizmet sektörüne dayanan ülkelerin kentsel alanlarında büyük dönüşümler ortaya çıkmıştır (Kurtuluş, 2013, s. 185).

Yapılan kent tanımlarında kentin, modern projenin kendini gerçekleştirmek ve her aşamasında yeniden üretmek istediği bir alan olduğu ifade edilmektedir (Bulaç, 2008, s. 50). Bu açıdan kentler, modernizm kültürünün oluştuğu ve bunun kente yeni gelen insanlara aktarıldığı yerler olarak kabul edilmektedir. Modernleşme sürecinde, ulaşım ve iletişim gelişmekte, kent yaşamına önem verilmektedir. Modernizm için kentin anlamı; insanın çevresini ve toplumsal ilişkilerini biçimleyebilme, örgütleyebilme gücünün bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre kentleşme, modernizasyon projesinin gerçekleşmesi için bir adımdır. Bu süreç, "sanayileşme ve iktisadi gelişmeye paralel olarak kent sayısının artması ve mevcut kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve ihtisaslaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir birikim süreci" şeklinde tanımlanmaktadır (Aksoylu, 2013, s. 97-98).

Modern sanayi toplumunu karakterize eden dinamikler sanayileşme, kentleşme, eğitim-öğretim, kitle iletişim ve ulaşım araçlarının yaygınlaşması, toplumsal hareketlilikteki artış ve bütün bu ve benzeri faktörlerin etkisi altında kendini gösteren toplumsal değişim süreçleri geleneksel toplum yapısını, kültürünü, toplumsal organizasyonunu, yerleşik değerleri ve normları köklü değişme süreçleri ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durum; geleneksel toplum yapılarının, dinamiklerinin, kültürlerinin ve dindarlıklarının farklı olması nedeniyle modern toplumlara göre daha farklı sonuçlar doğurmaktadır. (Günay, 1998a, s. 361).

Modern toplumlarda ise, sekülerleşme tezine göre, sekülerleşmenin sanayi toplumunun ve kültür modernleşmesinin yükselişinin kaçınılmaz bir özelliği olduğu ileri sürülmektedir. Buna göre modern bilim, geleneksel inançları akla daha az yatkın bir duruma getirmiştir. Yaşam dünyalarının çeşitlenmesi dini sembollerin tekelini kırmış, kentleşme bireyci anomik bir dünya meydana getirmiştir. Ailenin önemi aşınmış, dini kurumlar daha az ihtiyaç duyulan bir konuma düşmüştür (Kirman, 2010: 125). Sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte artan uzmanlaşmanın da dinin toplumsal alandaki etkisini zayıflattığı ileri sürülmektedir. Luckmann'a göre sanayileşme ve kentleşme, kurumsal uzmanlaşma eğilimlerini güçlendiren süreçler olarak çeşitli kurumsal alanların dinî değerlerin etkisinden uzaklaşması sonucunu doğurmaktadır (Lukmann, 2007, s. 34).

Kent hayatı nüfusun sadece belli bir mekâna toplanmasıyla değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerde meydana gelen değişmelerin de mekânı olması yönüyle dikkate değerdir. Kent hayatının karmaşıklığı ve zorluğu sosyal değişmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu durum, sosyal ilişkilerin formel (resmi) ve sınırlı bir temele oturmasını sağlamakta ve ortaya mekanik bir yaşam tarzı çıkmaktadır (Sezal, 1992, s. 90). Kentleşme sürecinde insanların davranış, tutum ve görüşlerinde zaman içerisinde değişme ve farklılaşmalar meydana gelmektedir. Dinî hayatı, bu etkileşim ve değişim sürecinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Kentleşme ve din arasında yaşanan karşılıklı etkileşim sonucunda geleneksel din anlayışında ya kısmen muhafaza edilme çabası görülmekte ya da yeni dini formlar ve anlayışlar ortaya çıkmaktadır (Demirkan, 2003, s. 4).

Bilindiği gibi Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren önemli göç dalgaları yaşanmıştır. Bu göçler kırsal alanlardan kentsel mekânlara doğru gerçekleşmiştir. Özellikle 1980'li yıllardan sonra kentsel nüfus oranları iyice artmıştır. Bu göçler beraberinde sosyal değişim ve dönüşümler meydana getirmektedir. Nüfusun kentsel mekânlarda yoğunlaşmasıyla birlikte doğal olarak toplumun geleneksel yapısında, dini inanç, tutum ve davranışlarında değişimler ortaya çıkmaktadır. Bugün Türkiye'de %70'leri aşan bir kentleşme oranından söz edilmektedir. Nüfusun önemli bir kısmı kentlerde yaşamaktadır. Türkiye geneline bakıldığında İstanbul ili göç alan kentlerin başlarında yer almaktadır. Türkiye'deki kentleşme ve göç verileri incelendiğinde İstanbul ili özellikle incelenmeğe değer bulunmaktadır. Başakşehir, İstanbul'un yeni kurulan ilçelerinden biridir. Bu çalışmada, kentleşme süreci ve dini hayat Başakşehir ilçesi özelinde incelenecektir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın hipotezleri, araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ve analiz teknikleri hakkında bilgiler verilmiş, araştırmanın geçerlilik ve güvenilirlik analizi hakkında bilgiler sunulmuştur.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Kentleşme sürecinde dinî hayat konulu bu çalışmanın amacı, İstanbul'un Başakşehir ilçesi özelinde, kentleşme değişkeni ile dinî hayat değişkeni arasındaki ilişkinin varlığı ve yönü hakkında elde edilen sonuçları ortaya koymaktır. Max Weber, din sosyolojisinin dinin özünü değil, ancak din ve dinî inançların ortaya çıkardıkları davranışları incelemesi gerektiğini belirtmektedir. Weber'e göre din sosyolojisinin amacı; dinin, dinî inançlar ve değerlerin, değer ve gerçekliği konusunda spekülasyon yapmak yerine, dini davranışların veya dinden kaynaklanan sosyal davranışların incelenmesi olmalıdır (Günay, 1998b, s. 1-3).

Din, Türk toplumunun manevi yaşantısını ve kutsalla ilişkilerini düzenlemesinin yanında değer duygularının, toplumsal ilişkilerinin ve ahlak hayatının da temelini oluşturan sosyolojik bir kurumdur. Bu açıdan din, sosyolojik araştırmalarda; büyük bir titizlikle ve objektif bir biçimde toplumda ortaya çıkan biçimleriyle ele alınması gereken çok önemli bir toplumsal gerçekliktir (Günay, 1999, s. 21). Din sosyolojisi alanında mikro düzeyde yapılan çalışmalardan elde edilen verilerin bir araya getirilmesiyle makro düzeyde açıklama yapma imkânı ortaya çıkacaktır. Bu yaklaşımla yapılan çalışmalar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konacaktır (Karaşahin 2007, s. 10).

Türkiye'de kentsel çalışmalar 1950'lerden itibaren gerçekleşen hızlı ve düzensiz kentleşmenin ilk sonuçları olan gecekondularla başlamaktadır. 1950'lerden sonra hızlı kentleşme olarak adlandırılan bu süreç temelde iki nedene bağlanmaktadır. Birincisi, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında savaş tehlikesi nedeniyle sıkı tasarruf politikası izlemek zorunda kalmasıdır. İzlenen bu politika neticesinde biriken tasarrufların savaş sonrasında sanayi ve hizmet alanlarına aktarılmasıdır. İkincisi, tarımsal alandaki nüfusun çözülerek kentlere akmaya başlamasıdır. Ancak bu yatırımlar mekânın yapıları çevre olarak yeniden üretiminden çok, özellikle kentsel araziler ile kentleri çevreleyen kırsal araziler üzerinde spekülasyonel el değiştirme hareketleri biçiminde ortaya çıkmıştır (Kurtuluş, 2013, s. 198-206).

Başakşehir, 1995 yılında Kiptaş projesi ile sıfırdan kurulmuş olan ve 2010 yılında nüfusu 150.000'i aşkın bir nüfusu barındıran, sonradan da bir Kiptaş projesi olmaktan çıkmış (Pêrouse, 2014, s. 13) 2008 yılında Küçükçekmece ve Esenler'den ayrılan mahalleler ile Bahçeşehir Belde Belediyesi'nin birleştirilmesiyle İstanbul'un yeni bir ilçesi olmuştur. Başakşehir nüfusunun yarıdan fazlası toplu konutlarda ikamet etmektedir. Başakşehir, Bahçeşehir, Onurkent, Kayabaşı toplu konut alanları Başakşehir'in büyüyen ilçe olmasında önemli rol oynamıştır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi nüfus sayım sonuçlarına bakıldığında 2009 yılında 226.387 olan nüfusu her yıl artarak 2014 yılında 342.422 sayısına ve 2017 yılında ise 396.729 kişiye ulaştığı görülmektedir (Başakşehir Belediyesi, 2019).

Başakşehir ilçesi, yeni kurulan bir uydu kent özelliği taşıması nedeniyle kentleşme süreci başta olmak üzere sosyo-ekonomik yapısı, kültürü, dinî hayatı ve diğer değişkenler itibarıyla incelenmeyi haklı kılacak niteliklere sahiptir. Aynı zamanda Başakşehir toplum nazarında muhafazakâr kitlelerin tercih ettiği bir kent olma özelliği de taşımaktadır. Bu yönüyle yapacağımız bu araştırma, kentleşme süreci ile dinî hayat arasındaki ilişkinin niteliği ve yönü konusunda önemli ipuçları verebilecektir.

Araştırmanın Hipotezleri

Bilimsel araştırmalarda, araştırma konusunun hangi hipotezler üzerine bina edildiği önem taşımaktadır (Günay, 1999, s. 28). Hipotez, araştırma problemiyle ilgili test edilmek üzere doğruluğu geçici olarak kabul edilen ve değişkenler arasında ilişkiyi ifade eden önermeler olarak tanımlanmaktadır (Bal, 2014, s. 179). Bilindiği gibi insan toplum hayatına ihtiyaç duyan bir varlıktır. İnsanların içerisinde yaşamak durumunda olduğu toplumların tarihsel süreçlerine bakıldığında ise değişmeyen toplumların olmadığı sosyolojik gerçekliği ile karşılaşmaktayız. Aynı şekilde her din bir toplum içerisinde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Din ve toplum karşılıklı bir etkileşim (etki-tepki) içerisinde dinamik bir süreç izleyerek günümüze gelmiştir. Modernleşme, sanayileşme, kentleşme ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal değişimler, dinî hayatın yaşanmasında olumsuz bir faktör olmakta ve dinî hayatın azalışına sebebiyet vermektedir. Bu temel sosyolojik perspektif doğrultusunda araştırmanın hipotezleri řu şekilde ifade edilebilir:

1. Başakşehir, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel bakımdan eğitim düzeyi yüksek muhafazakâr ve dindar bir kitlenin kentsel mekân tercihini yansıtır.
2. Başakşehir nüfusunun önemli bir kısmı İstanbul'un diğer yerleşim yerlerinden göç etmiştir.
3. Başakşehir özelinde, dinî hayat bağlamında, erkekler kadınlardan daha yüksek bir dinî hayat puanına sahiptir.
4. Genç kuşaklar, yaşlı kuşaklara göre daha düşük dinî hayat puanına sahiptir.
5. Medeni durumu evli olan bireyler, medeni durumu bekâr ve boşanmış olan bireylere göre daha yüksek bir dinî hayat puanına sahiptir.
6. Hayatın büyük çoğunluğunu kentlerde geçiren katılımcıların dinî hayat puanları, hayatın büyük çoğunluğunu kasaba ve köylerde geçiren katılımcılara göre daha düşüktür.
7. Kent(l)leşme ile birlikte dinî hayat puanında bir azalış meydana gelir.
8. Aynı dini grup ya da aynı dini cemaate mensup olduğu arkadaşlarıyla görüşen bireylerin teorik, pratik ve sosyal boyut puan ortalamaları diğer bireylere göre daha yüksektir.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Yapılan araştırmalar, özellikle ampirik araştırmalar, kullandıkları örneklem ile sınırlıdır. Bu araştırmada elde edilen bulgular belirlenen örneklem ile sınırlıdır. Bu araştırma Başakşehir'de oturan 18 ve üzeri yaş bireyleri kapsamaktadır. Araştırmada elde edilen veriler, Başakşehir'de oturan bireylerin verdiği cevaplar ile sınırlıdır. Araştırma belli bir zaman dilimini kapsadığından araştırmaya katılan deneklerin inanç, tutum ve değerlerinde değişebilme ihtimali bulunmaktadır. Bu araştırma, 15 Mayıs 2016 ve 25 Haziran 2016 tarihleri arasında gerçekleştirildiği için, araştırmanın yapıldığı zaman dilimi ile de sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemi ve anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın birinci dereceden niceliksel veri kaynağını, örneklemimiz üzerinde uyguladığımız anket oluşturmuştur. Araştırmada ayrıca, konuyla ilgili yapılmış çalışmalardan ve çeşitli resmi istatistiklerden de ikinci dereceden bir niceliksel veri kaynağı olarak yararlanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırma tasarımı her şeyden önce, araştırılan sorunun belirlenmesi ve bu sorunun bulunduğu ana kitlenin sınırlarının çizilmesi ile yakından ilgilidir. Araştırma evreni araştırma probleminin etkisi altında bulunan ve bilgi sağlamak için üzerinde araştırma yapılacak ana küttedir (Bal, 2014: 189). Bu araştırmanın evreni Başakşehir ilçesinde toplu konutlarda (1. Etap, 2. Etap, 4. Etap Birinci Kısım, 4. Etap İkinci Kısım, 5. Etap Birinci Kısım ve 5. Etap İkinci Kısım) yaşayan 18 yaş üzeri bireylerdir.

Bilimsel çalışmalarda evrenin tümü üzerinde araştırma yapmak maliyet, zaman ve insan gücü bakımından her zaman mümkün olmamaktadır. Bu durumlarda evreni temsil yeteneği olan bir grup seçilerek incelenir ve gruptan elde edilen sonuçlarla evrenin tamamı hakkında değerlendirmeler yapılmaya çalışılır. Evreni temsil etme özelliği olan ve istatistiksel açıdan doğru sonuçları elde etmek için belli büyüklükteki bu gruba örneklem adı verilmektedir. Doğru bir örneklem aynı zamanda nicelik (yeterli büyüklük) ve nitelik (evreni temsil) bakımından da önem taşımaktadır. Nicelik bakımından araştırmanın örnekleme 914 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada nitelik açısından cinsiyet (kadın-erkek), eğitim düzeyi (ilk, orta ve yükseköğretim) ve köken (kır-kent) gibi değişkenler araştırmada yer almıştır.

Veri Toplama Araçları ve Analiz Teknikleri

Araştırmada kullanılan anketin hazırlanmasında bu alanda daha önce yapılmış benzer çalışmalardan (Karaşahin, 2007; Yıldırım, 2012; Kurtuluş, 2016; Demirkan, 2003) yararlanılmıştır. Anket formu 4 bölüm ve 64 sorudan oluşmuştur. İlk bölümde sosyo-demografik özellikler, ikinci bölümde dinin teorik (inanç boyutu) anlatımına yönelik tutum ölçeği, üçüncü bölümde dinin pratik (ibadet boyutu) anlatımına yönelik tutum ölçeği, dördüncü bölümde ise dinin sosyal boyutuna yönelik tutum ölçeği yer almıştır. Kısımların ayrılmasında din sosyolojisi araştırmalarında kullanılan Wach'ın dini tecrübenin ifade şekilleri olan teorik (inanç), pratik (ibadet) ve sosyal (cemaat veya topluluk) boyut (Wach, 1990, s. 21-32) ayrımı dikkate alınmıştır.

Anketler SPSS 22 programına girilerek kodlanmıştır. Anketteki sosyo-demografik değişkenlerin frekans ve yüzde dağılımları yapılmıştır. Ölçek sorularının tanımlayıcı istatistiklerine yer verilmiştir. Ölçek alt boyutlarıyla sosyo-demografik değişkenler arasındaki farklılığı incelemek amacıyla varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız örneklem t testlerinden yararlanılmıştır. Dini yaşantılar ölçeği alt boyutları

arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizinden yer verilmiştir. İki değişken arasındaki ilişkiyi araştırmak için ki kare testi kullanılmıştır.

Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizi

Geçerlik ve güvenilirlik kavramları araştırmanın sonuçlarının inandırıcılığını veya niteliğini gösteren önemli unsurlardır. Güvenirlik ölçeği popülasyonu temsil etmesi için seçilen örneklemin popülasyonu ne kadar temsil ettiğini gösterir. Sonuçların güvenilirliği rakamsal olarak Cronbach's Alpha (α) şeklide gösterilerek değerlendirilir ve eğer alfa değeri $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise güvenilir değil, alfa değeri $0,41 \leq \alpha < 0,60$ ise düşük güvenilirlik, alfa değeri $0,61 \leq \alpha < 0,80$ ise orta düzeyde güvenilir ve alfa değeri $0,81 \leq \alpha \leq 1,00$ ise yüksek güvenilir yorumları yapılırdır (İslamoğlu, 2014: 150).

Bu araştırmada; dini hayatın teorik (inanç) boyutların Cronbach's Alpha değeri (,982) ve pratik (ibadet) boyutların Cronbach's Alpha değeri (,934) ile $0,81 \leq \alpha \leq 1,00$ aralığında (yüksek derecede güvenilir), dini hayatın sosyal boyutun Cronbach's Alpha değerleri ise (,734) yani $0,61 \leq \alpha < 0,80$ aralığında (orta düzeyde güvenilir) gerçekteşmiştir.

Bulgular ve Yorum

Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Düzey

Araştırmada, katılımcılara sorulan “Mesleğiniz nedir?” sorusuna verilen cevaplara göre uzmanlık gerektiren (doktor, avukat, hâkim, savcı, akademisyen ve öğretmen gibi) mesleğin %30,9 ile ilk sırada yer aldığı görölmektedir. İkinci sırada %15,1 ile memurlar yer almaktadır. Üçüncü sırada %12,5 ile tercih seçeneğinde kendi mesleği ile ilgili seçenek bulamayanların işaretleğiği “diğer” tercihini yapanlar yer almaktadır. Dördüncü sırada %10,0 ile ev hanımları, beşinci sırada %9,3 ile öğrenciler, altıncı sırada %6,6 ile esnaf/zanaatkâr, yedinci sırada %5,9 ile iş adamları, sekizinci sırada %5,3 ile emekliler ve %4,6 ile işçiler yer almışlardır.

Araştırmaya katılanların hangi gelir grubuna ait olduğuna bakıldığında; %13,3'ü “2.000TL ve aşağısı”, %33,0'ı “2.001TL ile 4.000TL arası”, %20,6'sı “4.001TL ile 6.000TL arası”, %12,3'ü “6.001TL ile 8.000TL arası”, %4,0'ı “8.001TL ile 10.000TL arası” ve %16,7'si “10.001TL ve üzeri” gelir gruplarına ait oldukları görölmektedir. Katılımcıların gelir düzeylerine bakıldığında 2.000TL ve aşağısı gelir düzeyine sahip olanların (85 öğrenciyi bu gruptan çıkardığımızda) düşük düzeyde kaldığı görölecektir. Yine katılımcıların ailelerinin geçim durumları için sorulan “Ailenizin geçim durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna katılımcıların %0,7'si “Çok kötü”, %3,0'ı “Kötü”, %45,8'i “Orta halli”, %34,5'i “İyi” ve %16,1'i “Çok iyi” cevabını vermişlerdir.

Araştırma bulgularına göre geçim durumları “çok kötü” veya “kötü” olanların oranı genele oranlandığında % 3,7 gibi küçük bir düzeyde kalmaktadır. Geçim durumlarının “orta halli” olduğunu ifade edenlerin oranı %45,8 ile ilk sırada yer almaktadır. Geçim durumlarının “iyi” olduğunu beyan edenler %34,5 ile ikinci sırada, “çok iyi” durumda olanlar ise %16,1 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bu durumda katılımcıların büyük bir kısmı “orta halli” ve üzeri bir düzeyde geçim durumuna sahip olduğu görölmektedir.

Başakşehir, 1990'lı yıllardan itibaren İstanbul'un diğer ilçelerinde ikamet eden muhafazakâr ve dindar kesimin kentsel mekân tercihi olmuştur. Peki, kimler Başakşehir'e göç etmiştir? Bilindiği gibi 1980'li yıllar itibariyle yaygınlaşan neo-liberal politikalarla birlikte İstanbul'da hızlı bir dönüşüm başlamıştır. Bununla birlikte ve eşzamanlı olarak kendisini muhafazakâr ve dindar olarak kodlayan yeni bir orta sınıf ortaya çıkmıştır. Bu sınıf daha önce beraber yaşadığı, havasını suyunu ve ekmeğini paylaştığı kesimden, mahallesinden ve sokağından ayrışmaya başlamıştır. Sınıfı değişen bu kesim, artık eskiden mensubu olduğu alt sınıflarla bir arada yaşamak istemediği için, kentin merkezinden uzak, ekonomisi kente bağlı fakat kültürel ve sosyal olarak ayrışan, kendisine ait sınırları olan uydu kentlere hücum etmiştir (Gündüz, 2015, s. 467). Başakşehir'e sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik bakımdan orta veya üst seviyede olan bireyler göç etmişlerdir. Meslek olarak doktor, diş hekim, avukat, öğretmen, esnaf ve zanaatkârlar ve iş adamları ilk sıralarda yer almıştır. İşte, Başakşehir böyle bir dönemde sıfırdan kurulmuş ve diğer uydu kentlerden farklı olarak muhafazakâr ve dindar orta sınıfların mekânsal ayrışmasına sahne olmuştur.

Başakşehir'den Önce Yaşanılan Yer ve Dini Hayat

Araştırma katılımcıların %75,1'i İstanbul'un diğer ilçelerinde, %23,0'ı İstanbul dışında yaşamışlardır. Katılımcıların %2,0'ı ise Başakşehir'de doğmuştur. Bu sonuç, araştırmanın, "Başakşehir nüfusunun önemli bir kısmı İstanbul'un diğer yerleşim yerlerinden göç etmiştir." şeklindeki tezini doğrulamaktadır. Yine örneklem grubunun dini tecrübenin ifade şekilleri olan teorik, pratik ve sosyal boyutları ile Başakşehir'den önce yaşanılan yer (seçenekler; Başakşehir'de doğdum, İstanbul dışında ve İstanbul'un diğer ilçelerinde) değişkeni arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Pratik ve sosyal boyut puan ortalamasıyla Başakşehir'e gelmeden önce yaşanılan yer değişkeni arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan ANOVA sonucunda ($p<0,05$) olduğundan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için post-hoc çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır. Post-hoc çoklu karşılaştırma testleri sonucunda pratik ve sosyal boyutta "Başakşehir'de doğdum", "İstanbul dışında" ve "İstanbul'un diğer ilçelerinde" cevabını verenler arasında anlamlı farklılık saptanmıştır ($p<0,05$). Başakşehir'e gelmeden önce nerede yaşıyordunuz? sorusuna "Başakşehir' de doğdum" cevabı verenlerin pratik ve sosyal boyutunda puan ortalamalarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Buna göre Başakşehir'de doğanların, İstanbul'un dışından ve İstanbul'un diğer ilçelerinden gelenlere göre dini tecrübenin pratik ve sosyal boyut puanları daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Bunun yanında Başakşehir'e İstanbul'un diğer ilçelerinden gelenlerin dinin pratik ve sosyal boyutlarındaki puan ortalamaları İstanbul'un dışından gelenlere göre daha yüksektir. Başakşehirde doğanların önemli bir kısmı genç katılımcılardır. Çünkü zaten Başakşehir 1990'lı yıllar itibarıyla kurulmaya başlamış yeni bir kenttir. Doğal olarak bu kentte doğanların yaşları henüz 30'lu yaşları geçmiş değildir. Araştırmada asıl amaç, Başakşehir'de doğmuş olmak ve Başakşehir'in dışında doğmuş olmak ile dini hayat arasında bir ilişki kurmak değildir. Burada ortaya çıkan birinci sonuç, Başakşehir'de doğanlar, daha çok burada meskûn bulunan muhafazakâr-dindar kitlelerin çocuklarına işaret etmektedir. İkinci bir sonuç ise İstanbul'un diğer ilçelerinden gelenlerin İstanbul'un dışından gelenlere oranla dinin pratik ve sosyal boyut puanlarının yüksek oluşudur. Bu durum, araştırmamızın, İstanbul'un değişik semtlerinde ikamet eden ve 1990'lı yıllar itibarıyla orta ve üst sınıflara dâhil olan muhafazakâr ve dindar kitlelerin Başakşehir'e yerleştikleri tezini güçlendirmektedir.

Cinsiyet ve Dinî Hayat

Örneklem grubunun dini tecrübenin ifade şekilleri olan teorik, pratik ve sosyal boyutları ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Teorik, pratik ve sosyal boyut puan ortalamasıyla cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucu ($p<0,05$) olduğundan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Teorik, pratik ve sosyal boyutları ile cinsiyet değişkeni arasındaki farklılaşmayı tespit etmek için yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda tüm boyutlar ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir. Teorik, pratik ve sosyal boyutları için erkeklerin puan ortalamaları kadınlardan daha yüksektir.

Yukarıdaki bulgulara göre; dini hayatın teorik, pratik ve sosyal boyutlarında erkeklerin puanlarının kadınların puanlarından yüksek olduğu ve araştırmanın 3 numaralı hipotezinin doğrulandığı görülmektedir. Oysa Diyanet İşleri Başkanlığının 2014 yılında gerçekleştirdiği "Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması"nda kadınlar, erkeklere göre dindarlık ve dinî hayat bakımından daha yüksek bir puana sahiptir (Diyanet İşleri Başkanlığı [DİB], 2014). Bu durumun Başakşehir açısından özel bazı nedenleri bulunmaktadır. Büyük ve kozmopolit kent, İstanbul'un farklı yerleşim yerlerinde yaşayan muhafazakâr ve dini hassasiyetleri ön planda olan erkek bireyleri bir arayışa itmektedir. Ailesini ve çocuklarını megakentin olumsuz sonuçlarından korumak isteyen ve aynı zamanda sakin, güvenli, muhafazakâr ve dindar bir ortam arayışı içerisinde olan ve Başakşehir'i keşfeden erkekler bu şekilde kısmen de olsa beklentilerini karşılamaktadırlar. Benzer düşüncelerle hareket eden bireylerin tercih ettiği bir mekân haline gelen Başakşehir, erkekler için adeta güvenli bir liman olmaktadır. Yoksa Başakşehir'in erkekleri kadınlardan daha dindardır şeklindeki sadece cinsiyete dayalı bir sonuç anlamsız olurdu. Elbette burada şunu da ifade etmek gerekmektedir. Başakşehir, kent olarak, muhafazakâr ve dindar kadınlara aktivite anlamında kısmen özgürlükçü bir ortam sağlamaktadır. Kadınlar çalışma hayatına dâhil olmakta, sosyal ve kültürel ortamlarda daha görünür olmaktadır. Başakşehir'de yaşayan kadınların önemli bir kısmı araç kullanmakta ve trafığe çıkmaktadır. Çocuklarını okullara kendi araçları ile kendileri götürmektedir. Günlük yaşamlarının önemli bir kısmını evin dışında geçirmeye başlayan kadınlar modernleşme ve kentleşmenin etkilerini yaşamaktadırlar. Ancak yine de bu durum, erkeklerin kadınlardan daha yüksek bir dini hayat (teorik, pratik ve sosyal boyut itibarıyla) puanına sahip olmalarını açıklamaya yeterli değildir. Buradaki en belirgin nedenin, megakentin olumsuz sonuçlarından korunmak isteyen ve aynı zamanda sakin, güvenli, muhafazakâr ve dindar bir

ortam arayışı içerisinde olan ve İstanbul'un diğer ilçelerinde yaşayan muhafazakâr-dindar kitlelerin (bilhassa erkeklerin) mekânsal tercihleri sonucu ortaya çıkan bir kümelenme ile ilgili olduğu düşünölmektedir.

Yaş ve Dinî Hayat

Örneklem grubunun dini tecrübenin ifade şekilleri olan teorik, pratik ve sosyal boyutları ile yaş değişkeni (seçenekler; 18-25, 26-35, 36-45, 46-60 ve 61-üzeri) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Teorik, pratik ve sosyal boyut puan ortalamasıyla yaş değişkeni arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan ANOVA sonucu ($p < 0,05$) olduğundan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için post-hoc çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır. Yapılan Tamhane testi sonucunda teorik, pratik ve sosyal ortalama alt boyutunda 18-25 yaş aralığı ile diğer yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Tüm yaş grupları içerisinde 18-25 yaş grubunun diğer yaş gruplarına göre dinî hayat puan ortalamaları daha düşüktür.

Yukarıda yer alan bulgulara göre, genç kuşaklarda dinî hayatın yaşlı kuşaklara göre daha düşük puana sahip olduğu ve araştırmanın 4 numaralı hipotezinin doğrulandığı görölmektedir. Bu sonuç aynı zamanda Türkiye genelinde (Diyanet İşleri Başkanlığı [DİB], 2014) ve gerekse mikro sosyolojik araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlar bağlamında; modernleşme, kentleşme ve toplumsal değişim araçlarının tesiriyle gençlerde dindarlık ve dinî hayat anlamında bir azalışın meydana geldiği teziyle örtüşmektedir.

Medeni Durum ve Dinî Hayat

Örneklem grubunun dini tecrübenin ifade şekilleri olan teorik, pratik ve sosyal boyutları ile medeni durum değişkeni (bekâr ve evli) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Teorik, pratik ve sosyal boyut puan ortalamasıyla medeni durum değişkeni arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan ANOVA sonucu ($p < 0,05$) olduğundan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için post-hoc çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre evli olanların teorik, pratik ve sosyal ortalama puanların bekârlardan daha yüksek olduğu ve araştırmanın 5 numaralı hipotezini doğruladoğı görölmektedir. Bu sonuçlar Diyanet İşleri Başkanlığının yaptığı "Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması" sonuçları ile benzerlik göstermektedir (DİB, 2014). Yalnız bu çalışmada, ilave olarak, eşi vefat edenlerin dindarlık ve dinî hayat durumları da araştırmaya dâhil edilmiştir. Sonuç olarak eşi vefat edenlerin teorik, pratik ve sosyal puanları evli, bekâr ve boşanmışlardan yüksek çıkmıştır. Ancak eşi vefat edenlerin rakamsal büyüklüğünün sağlıklı bir genelleme yapmak için yeterli olmadığı görölmüştür. Eşi vefat edenlerin yaş ortalamasının yüksek oluşu, çoğunun emekli olması ve eşlerini kaybetmeleri veya başkaca nedenler dinî hayata bir sebep teşkil edebilir. Bu ayrı bir araştırma konusu da olabilir. Ancak bu araştırma açısından bakıldığında, evlilerin, bekâr ve boşanmışlardan daha yüksek düzeyde bir dinî hayat puanına sahip oldukları görölmüştür.

Hayatın Büyük Çoğunluğunun Geçtiği Yer ve Dinî Hayat

Araştırmada, bireylerin kentte ve kırsal alanda kalış süreleri ile dindarlığı arasındaki ilişki incelendiğinde, hayatın büyük çoğunluğunu kentlerde geçiren bireylerin dinî hayat ve dindarlık düzeyleri, hayatın büyük çoğunluğunu kırsal alanlarda geçirenlerden daha düşük düzeyde gerçekleştiği görölmüştür. Günay'ın "Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat" araştırmasında ifade ettiği üzere kent ve kır ile dini yaşantılar arasında ilişki bulunmaktadır. Kentin merkezindeki dini yaşantıların kenara ve kıra doğu gittikçe şiddetinin arttığı, tersinde ise kırdan kenara ve kent merkezine doğru dini yaşayışların şiddetinde azalışların olduğu vurgulanmıştır (Günay, 1999, s. 39-40). Başakşehir özelinde yapılan bu araştırmada, araştırmaya katılanlara, kent ve kırsal alan ile dinî hayat ve dindarlık ilişkisi bağlamında ikinci bir soru yöneltilmiştir. Buradaki amaç, kentsel veya kırsal mekânda doğanların dindarlık ve dinî hayat arasındaki ilişki ile hayatın büyük çoğunluğunu kent veya kırsal mekânlarda geçirenlerin dindarlık ve dinî hayat arasındaki ilişki karşılaştırıldığında nasıl bir sonucun çıkacağını ortaya koymaktır. Ortaya çıkan sonuca göre her iki durumda da yani hem kırsal mekânda doğanların hem de hayatın büyük çoğunluğunu kırsal mekânlarda geçirenlerin dindarlık ve dinî hayat düzeyleri kentte doğan veya hayatın büyük çoğunluğunu kentte geçirenlerden daha yüksektir. Bu durum, araştırmanın hipotezleri arasında yer alan "hayatın büyük çoğunluğunu kentlerde geçiren katılımcıların dinî hayat puanları, hayatın büyük çoğunluğunu kasaba ve köylerde geçiren katılımcılara göre daha düşüktür" hipotezini doğruladoğı görölmektedir. Sanayileşme ve kentleşme, kurumsal uzmanlaşma eğilimlerini güçlendiren süreçler olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, bazı kurumların dini değerlerin etkisinden uzaklaşması sonucunu doğurmaktadır (Lukmann, 2007, s. 34). Hayatının büyük çoğunluğunu kentlerde geçirenlerin kentleşme süreçlerinden daha çok etkileneceği ve

bunun sonucunda dini yaşayışlarında azalışların meydana geleceği ifade edilmektedir. Yapılan bazı çalışmada ise kırsal yaşamın sadeliği ile kentsel yaşamın karmaşıklığı dini hayatı etkileyen unsurlar arasında sayılmaktadır (Eyüpoğlu, 2007, s. 247-273).

Kişilerin Kendilerini Kentli Görme Durumları ve Dinî Hayat

Örnekleme grubunun dini tecrübenin ifade şekilleri olan teorik, pratik ve sosyal boyutları ile kendilerini kentli görme (seçenekler; hayır, kısmen, fikrim yok ve evet) değişkeni arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Tablodan çıkan sonuca göre kentlilik hissi bağlamında, kendisini kentli hissetmeyenlerin dini tecrübenin pratik ve sosyal boyut puan ortalamaları kendilerini kentli görenlerden daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir.

Araştırmada, kişilerin kendilerini kentli hissetme durumları ile dindarlık ve dinî hayat arasındaki ilişki incelenmiştir. Kent(li)leşme ile birlikte dindarlık ve dinî hayat düzeyinde bir azalış meydana gelmektedir. Bilindiği gibi sanayileşme ve kentleşmeye bağlı değişimler kent merkezlerinde başlayarak oradan kentin çeperlerine ve kırsal alanlara doğru yayılmaktadır. Günay, kır ve kent arasındaki dini yaşayışlar bakımından ne gibi farkların olduğunu araştırdığı “Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat” adlı araştırmasında benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır (Günay, 1999, s. 39-40). Yine Aydınalp’ın Gerede’de yaptığı araştırmada, yöredeki carî yaşam tarzının büyük oranda geleneksel yapı ve dini değerler tarafından belirlendiği, ortaya çıkmıştır. Bir bakıma kent(li)leşme, rasyonelleşme, bireyselleşme ve sekülerleşme gibi süreçlerin kırsal alanlarda ve kısmen kent özelliği taşıyan (kasaba gibi) yörelerde tam anlamıyla bir başkalaşım meydana getirmedikleri görülmektedir (Aydınalp, 2012, s. 26). Araştırmamızda, bireylerin kentlilik hissi bağlamında, kendisini kentli hissetmeyenlerin dini tecrübenin pratik ve sosyal boyutları kendisini kentli hissedenlerden daha yüksektir. Diğer bir anlatımla kentlileşmeyen bireylerde geleneksel ve dini değerlerden tam anlamıyla kopmalar yaşanmazken, kentlileşen bireylerin dini yaşayışlarında bir azalışın meydana geldiği görülmektedir.

Görüşülen Kişiler ve Dinî Hayat

Örnekleme grubunun dini tecrübenin ifade şekilleri olan teorik, pratik ve sosyal boyutları ile görüşülen kişiler değişkeni (seçenekler; akrabalarımla, arkadaşlarımla/tanıdıklarımla, aynı dini grup ya da aynı dini cemaate mensup olduğum arkadaşlarımla, hemşerilerimle, iş arkadaşlarımla, komşularıyla ve diğer) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Teorik, pratik ve sosyal boyut puan ortalamasıyla görüşülen kişiler değişkeni arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan ANOVA sonucu ($p < 0,05$) olduğundan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Anlamlı farklılıkların hangi değişkenler arasında olduğunu saptamak için post-hoc çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır. Post-hoc çoklu karşılaştırma testleri sonucunda teorik, pratik ve sosyal boyutta akrabalarımla, arkadaşlarımla/tanıdıklarımla, aynı dini grup ya da aynı dini cemaate mensup olduğum arkadaşlarımla, hemşerilerimle, iş arkadaşlarımla, komşularıyla ve “diğer” cevabını veren katılımcılar arasında anlamlı farklılık saptanmıştır ($p < 0,05$).

Araştırmadan çıkan sonuca göre, ailece görüşülenler arasında akrabalar ilk sırada yer alırken akrabalarından sonra ikinci sırada ise arkadaş ve tanıdık görüşmeleri tercih edilmiştir. Üçüncü sırada %8,0 oranıyla aynı dini grup veya cemaate mensup arkadaşlarla görüşme yer almıştır. Başakşehir özelinde bu oran önemli bulunmuştur. Bu durum aynı zamanda Başakşehir’de değişik dini grup ve yapıların varlığını ifade etmesi bakımından anlamlıdır. Aynı dini grup ya da aynı dini cemaate mensup olduğu arkadaşlarıyla görüşen bireylerin teorik, pratik ve sosyal boyut puan ortalamaları diğer bireylere göre daha yüksektir. Burada bir bakıma, dini grup veya cemaat aidiyeti ile dini hayat arasında bir ilişki kurulabilme imkânı yanında, aynı zamanda grupsal bir kümelenmenin de işaretlerini görmek mümkündür. Başakşehir 4. Etap’ta bulunan ve bir dini grup ile özdeşleşen Süleyman Hilmi Tunahan Camii, 5. Etap’ta bulunan ve başka bir dini grup ile özdeş hale gelen İsmailağa Derneği Başakşehir İlim Merkezi, farklı ad ve unvan altında faaliyet gösteren ve dini grupları temsil eden Safa Vakfı gibi sivil toplum kuruluşlarının varlığı bu bağlamda değerlendirilebilir.

Araştırmada, iş arkadaşları ve komşularla görüşmeler ise %6,7 oranıyla dördüncü sırada yer almıştır. Başakşehir’de yaşayanların komşularla iletişimleri düşük düzeyde görülmektedir. Hemşeri görüşmeleri %3,3 oranında gerçekleşmiştir. Bu oran hemşeri görüşmelerinin varlığını ifade etmesinin yanında kentleşmeyle birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlı hale gelmektedir. Ancak yine de bu oran yüksek düzeyde değildir. Bunun bir nedeninin Başakşehir’in mekânsal yapısı ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Çünkü yapılaşma daha çok site ve toplu konut şeklindedir. Buralarda, diğer mekânsal yerleşimlerde olduğu gibi, hemşeri dernek lokalleri, kahvehane ve kiraathane gibi organizasyonların faaliyeti için uygun zemin bulunmamaktadır. Oysa aynı kentte, bilhassa genç kuşakların uğrak mekânı olan modern-muhafazakâr

karışımı orta ve üst sınıfa hitap eden “cafe”leri görmek mümkündür. Bu mekânlar, gençlerin sosyalleşme ortamları olmasının yanında, sosyo-kültürel statü ifade etme aracı haline gelmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın konusunu oluşturan kentleşme sürecinde dinî hayat İstanbul’un Başakşehir ilçesi örneği çerçevesinde; demografik, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değişkenlerle dini tecrübenin ifade şekilleri olan teorik, pratik ve sosyal boyutları arasındaki ilişkiler ele alınarak incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuca göre İstanbul’un değişik semtlerinde ikamet eden ve 1990’lı yıllar itibariyle orta ve üst sınıflara dâhil olan muhafazakâr ve dindar kitlelerin, buldukları mekânları terk ederek; sakin, temiz ve yeşil alanları bulunan, aynı zamanda öz dışlanmaya imkân sunan bir uydu kent olan Başakşehir’e yerleştikleri görülmüştür. Başakşehir özelindeki bu hususi durumun, kentleşme ve dinî hayat değişkenleri arasındaki muhtemel sonuçları etkilediği ve bazı sonuçların bu çerçevede ortaya çıktığı değerlendirilmiştir. Bundan sonra yapılacak olan dinî hayat araştırmalarında veya mevcut çalışmalarla kıyaslamalarda, Başakşehir’in bu özel durumunun dikkate alınmasında yarar bulunmaktadır.

Ayrıca gelecekte, Başakşehir özelinde yapılacak dinî hayat araştırmalarında, bu sonuçların farklılaşacağı düşünölmektedir. Çünkü Başakşehir daha kozmopolit ve heterojen bir kent haline gelmektedir. Gerek ilçe sınırları içerisinde inşa edilen kamu destekli toplu konutlarda ve gerekse kamu kurumlarında çalışan personeller için yapılan lojmanlarda ikamet eden bireylerin homojen olmayan farklı yaşam tarzları gibi faktörlerin, muhafazakâr ve dindar algısı ön planda olan kentin bu özelliğinde bir farklılaşmaya yol açacağı düşünölmektedir. İlçenin ilk kuruluş döneminde ve daha sonraki yıllarda muhafazakâr-dindar kitlelerin ağırlıklı olarak tercih ettiği bu kent, artık daha farklı yaşam tarzlarına sahip bireylerin yaşam alanına dönüşmektedir.

Etik Beyan

“Kentleşme Sürecinde Dini Hayat: Başakşehir Örneği” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Kaynakça

- Aksoylu, S. (2013). Türkiye’de modernleşme sürecinde kentleşme ve kent planlaması. İçinde Nuray Özasan ve Rana Karasözen (Ed.), *Mimarlık tarihi* (s. 97-98). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aydınalp, H. (2012). *Gerede’de dini hayat*. İstanbul: Gerede Belediyesi.
- Bal, H. (2014). *Sosyolojide yöntem ve araştırma teknikleri*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Başakşehir Belediyesi. (2019, 18 Eylül). Erişim adresi: <https://basaksehir.bel.tr/basaksehir/ilcemiz/cografibilgiler/nufus-yapisi>
- Bulaç, A. (2008). *Din-kent ve cemaat*. İstanbul: Ufuk.
- Demirkan, Y. (2003). *Kentleşme sürecinde dini yaşam-Eryaman örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2014). Türkiye’de dinî hayat araştırması. Erişim adresi <https://serdargunes.files.wordpress.com/2013/08/tc3bcrkiye-de-dini-hayat-arastirmasi-2014.pdf>
- Eyüpoğlu, O. (2007). Bilgi ve sahip olma arzusu arasındaki ilişki bağlamında kadın ve çocuğa karşı şiddet söyleminin irdelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(24-25), 247-273.
- Günay, Ü. (1998a). *Din sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Günay, Ü. (1998b). Max Weber’in din sosyolojisindeki yeri ve önemi. *E.Ü.İ.F.D.*, 5, 1-3.
- Günay, Ü. (1999). *Erzurum ve çevre köylerinde dinî hayat*. İstanbul: Erzurum Kitaplığı.
- Gündüz, N. (2015). Mekânsal ayrışmanın öz dışlanma sorunu: Başakşehir 4. ve 5. etap örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39), 467. Erişim adresi http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt8/sayi39_pdf/4sosyoloji_psi_koloji_felsefe/gunduz_nurullah.pdf
- İslamoğlu, A. H. ve Alnıaçık, Ü. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Beta.
- Karaşahin, H. (2007). *Bir batı anadolu kasabasında dinî hayat-Gördes örneği*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Kirman, M. A. (2010). *Yeni dini hareketler sosyolojisi*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Kurtuluş, H. (2013). Kent sosyolojisinde değişen kavrayışlar ve Türkiye’nin kentleşme deneyimi. İçinde Ö. Andaç Uğurlu (Ed.), *Türkiye perspektifinden kent sosyolojisi çalışmaları* (s. 177). İstanbul: Örgün.
- Kurtuluş, H. (2016). *Bir ütopya olarak Bahçeşehir, İstanbul’da kentsel ayrışma* (2. Baskı) (Haz: H. Kurtuluş). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lukmann, T. (2007). *Görünmeyen din* (Çev. Ali Coşkun), İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Pêrouse, J.F. (2014). *İstanbul’la yüzleşme denemeleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sezal, İ. (1992). *şehirleşme*. Ankara: Ağaç Yayınları.

Wach, J. (1990). *Din sosyolojisi* (Çev: Ü. Günay). Kayseri: Erciyes Üniv. Yay.

Yıldırım, M. (2012). *Şehir(l)leşme ve din: Kocaeli örneği* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

The main purpose of this study is to analyze the relationship between the religious life and urbanization process. The religious life during the urbanization process in Başakşehir district of Istanbul was analyzed by taking into consideration the relationship between demographic, socio-cultural and socio-economic variables and the theoretical, practical and social dimensions of religious experience which are forms of expression of religious experience. Quantitative research method and questionnaire technique were used in the research. The questionnaires were coded in SPSS 22 program. Urbanization emerges as a simultaneous phenomenon with the industrial revolution in the sociological sense. Urbanization, which is one of the dynamics that characterize the modern industrial society, meets the traditional society structure, culture, social organization, established values and norms with the radical change processes.

Conservative and religious people living in other districts of Istanbul have chosen Başakşehir as their urban space since 1990. So, who moved to Başakşehir? As it is well known, a rapid transformation has started in Istanbul with the neo-liberal policies that have become widespread especially in the 1980s. Nevertheless, a new middle class has emerged that defines itself as conservative and religious. This class has started to alienate from the district, neighborhood and street where they lived all together and breathe the same air, shared the same water and bread. The conservative and religious communities who lived in different districts of Istanbul and get involved in the middle and upper classes as of the 1990s, left where they were settled and they moved to Başakşehir, a satellite city with calm, clean and green spaces and at the same time allowing self-exclusion. There were physicians, dentists, lawyers, teachers, craftsmen, artisans and businessmen among those who settled first in Başakşehir. Basakşehir was founded from scratch in such a period and unlike other satellite cities, it witnessed the spatial separation of conservative and religious middle classes.

Based on the findings acquired, when the relationship between the theoretical, practical and social dimensions of the religious experience and gender variable is examined, it is seen that the scores of men are higher than the scores of women in the theoretical, practical and social dimensions of religious life. This situation has some specific reasons in terms of Başakşehir. The men living in the settlements of Istanbul, whose conservative and religious sensibility are in the foreground, is in search of a new living settlements because of the large and cosmopolitan city. Men who want to protect their family and children from the negative consequences of the megacity, and who seek a calm, safe, conservative and religious environment discovered Başakşehir and thus the district partially met their expectations. Basakşehir has become a safe harbor for the men and it has been preferred by the people having similar considerations. Otherwise, it would be meaningless to make a conclusion based on the gender that men living in Basakşehir are more religious than women.

In the study, it was observed that the theoretical, practical and social scores of the younger generations are lower than the older generations. These results overlap with the thesis that there is a decrease in religiousness and religious life among young people with the effect of means of modernization, urbanization and social change within the context of both throughout Turkey and results appeared in the micro sociological researches. It has again been observed that theoretical, practical and social average scores of the married people are higher than single ones. These results shows similarities with the results of the "Religious Life in Turkey Survey" carried out by the Directorate of Religious Affairs.

In accordance to the data obtained from the study, religious and religious life scores of both those born in rural areas and those who spend most of their lives in rural areas are higher than those born in urban areas or those who spend most of their lives in urban areas. Moreover, in the context of individuals' sense of urbanity, the practical and social dimension scores of the religious experience of those who do not feel urbanized are higher than those who feel urbanized. Put it differently, while non-urbanized individuals do not experience full detachment from traditional and religious values, it has been observed that there is a decrease in the religious life of urbanized individuals.

Based on the findings of the study, relatives were the first by means of preference for the family gatherings, and friends and acquaintances were preferred in the second place after the relatives. The third place was the meeting with friends of the same religious group or community with 8.0%. This rate was

found to be very significant specific to Başakşehir case. This situation is also meaningful in terms of expressing the existence of different religious groups and structures in Başakşehir. Theoretical, practical and social dimension score average of the individuals who met the members of the same religious group or members of the same religious community were higher than the others. In a sense, in addition to the possibility of establishing a relationship between religious group or community belonging and religious life, it is also possible to see signs of a group cluster. Suleyman Hilmi Tunahan Mosque, located in Basaksehir 4. Etap (4th Stage) and identified with a religious group, Ismailaga Association Basaksehir Science Center, which is located in the 5. Etap (5th Stage) and became identical with another religious group, operates under different names and titles and represents religious groups. The existence of non-governmental organizations such as Safa Foundation can be evaluated in this context.

As a result, the conservative and religious communities who lived in different districts of Istanbul and get involved in the middle and upper classes as of the 1990s, left where they were settled and they moved to Başakşehir, a satellite city with calm, clean and green spaces and at the same time allowing self-exclusion. It has been evaluated that this special situation which is specific to Başakşehir affects the possible results between urbanization and religious life variables and some of the results emerged within this framework.